

Tomasz Skonieczny
Zespół Szkół im. Ludzi Morza
w Mścicach

Dzieje szkolnictwa gromady Mścice (1954–1972) na tle przemian oświatowych

Abstract. Tomasz Skonieczny, The History of the Educational System in Mścice Commune (1954–1972) Against the Background of Educational Transformations

On the basis of the archival material, the article presents the process of formation and development of Polish schools in Mścice commune against the background of the post-war educational transformations in Poland (until 1972). The author focuses on the problems that accompanied the transformations, such as: the lack of the teaching personnel (especially qualified), numerous changes of offices, the insufficiency of funds, of equipment and housing as well as the subordination of schools to the communist ideology which dominated in Poland at that time. Furthermore, the article presents the reforms connected with the educational system between 1954–1972 and their impact upon the teaching personnel and the material base. The final caesura of the article coincides with the end of Mścice commune.

Keywords: Educational System, Mścice, Poland 20th Century

Jest to pierwsza próba ukazania tytułowego zagadnienia na podstawie źródeł archiwalnych, zgromadzonych przede wszystkim w Archiwum Państwowym w Koszalinie oraz istniejących do dziś szkołach¹. Celem jest nie tylko próba odtworzenia dziejów szkół na tytułowym obszarze, ale również ukazanie głębokich przemian organizacyjnych, ja-

¹ Dotychczasowe prace o szkolnictwie podstawowym koncentrowały się na ukazaniu osiągnięć w makroskali – najczęściej województwa (m.in.: T. Szrubka, *Szkolnictwo koszalińskie w latach 1945–1968*, Poznań 1970; B. Potyrała, W. Szuflik, *Szkolnictwo ogólnokształcące na ziemiach zachodnich i północnych w latach 1945–1970*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1972; *Szkolnictwo w województwie koszalińskim w latach 1961–1975*, red. J. Kluczyński, Koszalin 1976), rzadziej powiatu (T. Szrubka, *Szkolnictwo w powiecie koszalińskim*, w: *Podstawowe problemy rozwoju powiatu koszalińskiego*, red. E. Z. Zdrojewski, Koszalin 1971). Stosunkowo niewiele wniosła przyczynkarska dla prezentowanego zagadnienia *Monografia Szkoły Podstawowej w Mielnie, 50 lat Szkoły Podstawowej w Mielnie*, oprac. M. Bogusławska, Mielno 1996 oraz prace T. Skoniecznego, *Z dziejów szkolnictwa polskiego w Mścicach (1945–2006)*, Mścice 2006 oraz *Historia szkolnictwa po 1945 roku na terenie gminy Będzino*, w: *Gmina Będzino. Z dziejów dawnych i nowych*, materiały pod red. A. Chudzińskiego, Pruszcz Gdański – Będzino 2009, s. 229–244.

kim podlegały, a wymuszanych zarówno przez ówczesne władze oświatowe, jak i polityczne². Zasadnicza cezura początkowa artykułu to utworzenie uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koszalinie nr 43/54 z 5 października 1954 r. gromady Mścice. Wynikała ona z ustawy sejmowej z 25 września 1954 r. wprowadzającej w miejsce dotychczasowych gmin mniejsze jednostki administracyjne – gromady³. W artykule jednak wykraczam niekiedy poza tę granicę, szczególnie w przypadku kształtowania się bazy lokalowej i wyposażenia placówek, a także zatrudniania nauczycieli, gdyż za cele uznałem odniesienia do lat tuż powojennych, gdy kształtowała się sieć szkolna.

Nowo utworzona gromada Mścice powstała w powiecie koszalińskim w ówczesnym województwie koszalińskim (obecnie zachodniopomorskim) i obejmowała część ziem należących przed reformą do gminy Koszalin (wg współczesnego nazewnictwa wsie: Mścice, Stoisław, Przybyradz, Łubniki, Malinowo, Dobiesławiec, Bierzwno, Radomno, Baranowo, Podamirowo, Strzeżenice, Mielno), oraz jedną wieś należącą przed reformą do gminy Będzino-Dobre. Wkrótce rozpoczął się proces korygowania podziału administracyjnego. 31 grudnia 1959 r. zniesiono równieśniczą gromadę Jamno, a jej obszar od następnego dnia w większości (sołectwa Jamno, Łabusz i Unieście) przyłączono do gromady Mścice (sołectwo Skwierzynkę przyłączono do gromady Sianów). Z kolei 28 sierpnia 1961 r. Gromadzka Rada Narodowa w Mścicach podjęła uchwałę o wystąpieniu z wnioskiem do Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Koszalinie o przekazanie miejscowości Mielno i Unieście MRN w Koszalinie⁴. Od 1 stycznia 1962 r. utworzono z nich nową gromadę – Mielno.

Cezura końcowa artykułu to kres tytułowej gromady, który przyniosła ustawa z 29 listopada 1972 o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych z dnia 25 stycznia 1958. Z dniem 31 grudnia 1972 likwidowano w Polsce gromady, ustanawiając większe jednostki – gminy. Taki los spotkał i gromadę Mścice – po połączeniu z większością dawnej gromady Będzino utworzyła gminę Będzino. Dla szkolnictwa był to zarazem początek głębokich reform programowych i strukturalnych⁵.

1. Przemiany organizacyjne

Na terenie nowo powstałej w 1954 r. gromady działało pięć szkół podstawowych⁶: tzw. pełne VII klasowe (zbiorcze) w Mielnie i w Mścicach, VI klasowa w Dobrym, oraz

² Ze względu na ograniczenia objętościowe autor celowo zrezygnował z przedstawienia działalności opiekuńczo-wychowawczej analizowanych placówek oraz ich współpracy ze środowiskiem lokalnym. Będzie to tematem oddzielnego opracowania.

³ DzU 1954, nr 43, poz. 191.

⁴ Archiwum Państwowe w Koszalinie (dalej: AP Koszalin), Prezydium GRN w Mścicach, 6, Uchwała nr VII/24/1961 GRN w Mścicach z 28.08.1961, k. 121.

⁵ Por. m.in. Monitor Polski 1973, nr 44, poz. 260, System edukacji narodowej; Monitor Polski 1973, nr 18, poz. 110, Zadania narodu i państwa w wychowaniu młodzieży i jej udziale w budowie socjalistycznej Polski; DzU 1972, nr 54, poz. 354, Zadania, prawa i obowiązki gminnego dyrektora szkół; DzU 1972, nr 16, poz. 114, zm. 1973, nr 12, poz. 89, Karta praw i obowiązków nauczyciela.

⁶ Taką nazwę przyjęto w 1952 r. DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1952, nr 14, poz. 111, Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 21.08.1952 w sprawie nazw szkół ogólnokształcących.

IV klasowe w Dobiesławcu i Strzeżenicach. W szkołach w Mścicach zorganizowanych było 7 klas, ale tzw. łączonych (I z II, III z IV, V z VI, VII) i była szkołą zbiorczą, tzn. do klas V–VII dochodziły do niej dzieci ze szkoły w Dobiesławcu, zaś do klasy VII – uczniowie ze szkoły w Dobrym i położonego na terenie gromady Będzino-Łekna. Absolwenci IV klasy szkoły w Strzeżenicach trafiali do szkoły zbiorczej w Mielnie. Wraz z reformą administracyjną od roku 1960 gromadzie Mścice zaczęły podlegać także szkoły w Jamnie (z klasami I–VII) i Łabuszu (z klasami I–IV). Wkrótce utworzono nową placówkę w Unieściu (kl. I–IV). W ten sposób liczba szkół zwiększyła się do 8. Jednak już po dwóch latach w wyniku kolejnych zmian terytorialnych placówki w Mielnie i Unieście znalazły się na terenie nowo utworzonej gromady Mielno. We wszystkich placówkach uczono na dwie zmiany.

Nadzór merytoryczny, zatrudnienie nauczycieli oraz wznoszenie nowych budynków znajdowało się w gestii ówczesnego Inspektoratu Oświaty w Koszalinie, natomiast zadaniem władz gromady było zatrudnianie personelu technicznego (woźnych, sprzątaczek, palaczy), remonty bieżące, doposażenie w środki dydaktyczne, zakup materiałów biurowych i czasopism, opłaty za energię elektryczną i ogrzewanie, wypłacanie zasiłków rodzinnych i zapomóg, ewentualny zwrot nauczycielom kosztów wynajmu mieszkania (czyt.: pokoju).

Pierwszą gromadzką inwestycją było poprawienie bazy lokalowej w Mielnie przez zaadaptowanie na potrzeby szkoły budynku sąsiadującego z dotychczasowym oraz całkowite wyposażenie go. Ponadto w celu zlikwidowania problemu z podsiąkającą wodą gruntową w czterech szkołach zakupiono pompy odwadniające, ponadto odmalowano większość izb lekcyjnych, uporządkowano tereny przyszkolne, modernizując ubikacje i śmietniki w 4 placówkach⁷. O skali gromadzkich wydatków na szkolnictwo świadczą szczegółowe dane z 1964 roku. Płace woźnych pochłonęły wtedy 25 500 zł., płace sprzątaczek 7380 zł., zakup środków dydaktycznych 15 128,55 zł., zasiłki rodzinne 4182,50 zł., wydatki bieżące 44 291 zł, remonty 45 854,41⁸. Ogółem wydatki administracyjno-gospodarcze na utrzymanie szkół i ich remonty w latach 1961–1965 to 30% budżetu Gromadzkiej Rady Narodowej w Mścicach (661 000 zł)⁹. Poniesione wydatki, choć olbrzymie dla lokalnego budżetu, tylko w części pokrywały potrzeby, pozwalały jedynie utrzymać infrastrukturę, tymczasem należało ją unowocześniać.

Rok 1956 okazał się ważnym ze względu na liczne uregulowania. Dekretem z 23 marca 1956 przedłużono obowiązek szkolny z 14 do 16 roku życia¹⁰. Z dniem 1 września

⁷ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 4, Referat wygłoszony na sesji GRN w Mścicach 24.01.1959, k. 12.

⁸ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 21, Informacja o działalności Komisji Kultury i Oświaty oraz Zdrowia, k. 21. Dla porównania cen: tabliczka czekolady kosztowała wówczas 19 zł, długopis „Zenith 4” 70 zł, piłka nożna 314 zł, rower 992 zł. Rocznik statystyczny GUS, Zestawienie cen detalicznych, Warszawa 1981, s. 462–465, za: K. Kosiński, *Oficjalne i prywatne życie młodzieży w czasach PRL*, Warszawa 2006, s. 263.

⁹ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 10, Sprawozdanie z działalności GRN w Mścicach za okres kadencji, 1.03.1965, k. 28.

¹⁰ DzU 1956, nr 9, poz. 52; W. Ozga, *Organizacja szkolnictwa w Polsce*, Warszawa 1960, s. 127. Szerzej o obowiązkach szkolnych zob. A. Smolański, *Szkolnictwo podstawowe na Dolnym Śląsku w latach 1945–1965*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970, s. 114–127.

dokonano zmian w programach nauczania, zniesiono obowiązek codziennych apeli porannych, wprowadzony dwa lata wcześniej¹¹, a zarządzeniem Ministra Oświaty z 8 grudnia zezwolono na prowadzenie w szkołach lekcji religii jako przedmiotu nadobowiązkowego¹². Była to jednak decyzja krótkotrwała, już od 1958 r. stopniowo zaprzestawano nauczania w szkołach religii¹³. Ostatecznie z planów zajęć na analizowanym terenie przedmiot ten znika wraz z końcem roku szkolnego 1959/60.

W 1957 r. w pobliskim Łeknie (gromada Będzino) utworzono klasę VII, odtąd jej uczniowie przestali uczęszczać do Mścic.

W 1959 r. wprowadzono nowy program nauczania, który zastąpił dotychczasowe instrukcje i wytyczne wydawane dla poszczególnych przedmiotów. Określono w nim dokładniej zadania kształcące i wychowawcze poszczególnych przedmiotów oraz ustalono minimum wyników, jakie nauczyciel powinien w zakresie danego przedmiotu osiągnąć. Usunięto również nadmiar materiału.

W 1961 r. uruchomiono przy szkołach w Mścicach i w Mielnie ogniska przedszkolne (odpowiedniki dzisiejszej „zerówki”). Była to odpowiedź na likwidację przedszkoli wiejskich, zakładanych tuż po II wojnie światowej: w Mścicach już w trakcie roku szkolnego 1946/47 (pierwszą wychowawczynią była Janina Sobstel, wkrótce zastąpiona przez Walentynę Korzeniowską). Przedszkole w Mielnie prowadzone przez Marię Baszuk istniało do maja 1960 r.; zostało zamknięte wskutek niespełniania norm sanitarnych. Podczas wakacji 1963 r. w szkole w Mścicach prowadzono po raz pierwszy tzw. dzieciniec.

Pod koniec lat pięćdziesiątych przywódcy kraju uznali, że absolwenci klasy siódmej nie są dojrzałymi do podejmowania decyzji o swoich dalszych losach edukacyjnych. Na mocy ustawy z 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania, szkoły podstawowe miały stać się wkrótce ośmioletnimi¹⁴. Zmusiło to do ustalenia nowej sieci szkół. Na analizowanym terenie postanowiono utworzyć cztery pełne szkoły, tj. z klasami I–VIII: Mścice, Dobrze, Mielno oraz Jamno. W ich strukturze przewidywano dwa szczeble: klasy I–III i klasy IV–VIII¹⁵. Ponadto istnieć miały cztery szkoły filialne (z klasami I–IV): w Dobiesławcu (podporządkowana szkole w Mścicach), w Strzeżenicach

¹¹ DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1956, nr 9, poz. 82, Okólnik nr 16 Ministra Oświaty w sprawie zniesienia apeli porannych w szkołach.

¹² DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1956, nr 16, Zarządzenie Ministra Oświaty z 8 grudnia 1956 r. o zapewnieniu pełnej swobody i gwarancji dobrowolności pobierania nauki religii w szkole ogólnokształcącej jako przedmiotu nadobowiązkowego, za: B. Potyrała, *Szkola podstawowa w Polsce w latach 1944–1984. Uwarunkowania społeczno-polityczne*, Warszawa 1987, 83.

¹³ DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1958, nr 9, poz. 123, Okólnik nr 26 Ministra Oświaty z dnia 4.08.1958 r.; B. Potyrała, *Szkola podstawowa...*, s. 83.

¹⁴ DzU 1961, nr 22, poz. 160, DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1961, nr 4, poz. 43, ustawa z 15.07.1961 o rozwoju systemu oświaty i wychowania. Celem ustawy było przede wszystkim unormowanie systemu oświaty w Polsce, m.in. zarządzania oświatą, organizacji kształcenia, wychowania i opieki, finansowania, ale przedstawiała również wymogi stawiane nauczycielom. Por. H. Górecka, *Szkolnictwo w Polsce w XIX i XX wieku*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, Warszawa 2007, s. 193; Cz. Plewka, *O ideach i praktykach oświaty zachodniopomorskiej w latach 1945–2005*, w: *Leksykon Oświaty Zachodniopomorskiej 1945–2005*, red. Cz. Plewka, Szczecin 2005, s. 18.

¹⁵ Ministerstwo Oświaty i Wychowania, *Rozwój systemu oświaty w latach 1961–1984*, Warszawa 1985, s. 16.

i Unieściu (podległe Mielnu) oraz Łabuszu (filii Jamna)¹⁶. Sieć ta nie uległa zmianie pomimo oderwania placówek w Mielnie i Unieściu do nowo utworzonej od 1 stycznia 1962 r. gromady Mielno.

Wspomniana ustawa była pierwszym aktem prawnym regulującym całość spraw związanych z nauczaniem i wychowaniem¹⁷. Jej efektem były także nowe programy nauczania, a tym samym i nowe podręczniki. Początkowo, w roku szkolnym 1962/63 zostały wprowadzone w klasach I–III. Wyodrębniono w nich wiedzę o przyrodzie i życiu społecznym. Po raz pierwszy zawierały kolorowe ilustracje oraz twarde oprawy¹⁸. W klasach starszych w kolejnych latach wprowadzono nowe przedmioty: wychowanie obywatelskie¹⁹, wychowanie muzyczne, wychowanie plastyczne, zajęcia praktyczno-techniczne, przysposobienie obronne. Rozszerzono program nauczania przedmiotów matematyczno-przyrodniczych²⁰. Okres wprowadzania nowych programów zakończył się w roku szkolnym 1965/1966²¹ i od następnego roku szkolnego placówki w Mścicach, Dobrym i Jamnie stały się ośmioletnimi szkołami podstawowymi²². Zmiany z 7 na 8-letni okres nauki rozłożono na dwa lata, aby zapobiec powstaniu przerwy w dopływie uczniów do szkół zawodowych²³. Uczniowie klasy VII, którzy ukończą 14 rok życia przed 1 lipca, zostali przyjęci do szkół średnich (do zawodowych bez egzaminów, jeżeli mieli stopnie dobre i bardzo dobre). Uczniowie nieprzyjęci do szkół ponadpodstawowych chodzili do klasy VIII. W momencie reformy na terenie gromady w klasach VII uczyło się 60 dzieci. Szacowano, iż 34 odejdzie do szkół ponadpodstawowych, zaś 26 zostanie uczniami klas VIII: 16 w Mścicach, 8 w Jamnie, 4 w Dobrym²⁴. To oni w czerwcu 1967 r. byli pierwszymi absolwentami klas VIII.

¹⁶ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 6, Projekt sieci szkół podstawowych na lata 1966/67 z 8.03.1962 r., k. 14.

¹⁷ Szerzej zob.: H. Górecka, *Szkolnictwo w Polsce...*, s. 193.

¹⁸ T. Parnowski, *Książka szkolna, w: Oświata i wychowanie w Polsce Ludowej. Wybrane zagadnienia*, red. W. Okoń, s. 182–183, 188. Podręczniki od 1962 r. dostarczano w tzw. zamkniętym systemie sprzedaży, np. przez talony rozprowadzane przez szkoły, który poddawany był nieustannej krytyce.

¹⁹ Przedmiot ten był kontynuatorem wcześniejszych „Nauki o Polsce i świecie współczesnym” (nauczane do 1956 r.) i „nauki o społeczeństwie”. Realizowano go od 1966 r. w dwóch ostatnich klasach szkół podstawowych. Okazał się on jednym z najważniejszych w programie szkolnym. Zgodnie z intencjami Ministerstwa Oświaty, wyrażonymi w instrukcji ze stycznia 1966 r., miał przygotować uczniów do roli „świadomych obywateli”, „oddanych sprawie umocnienia i rozwoju socjalistycznej ojczyzny”. Po wydarzeniach marca 1968 rządcy postanowili poddać młodzież staranniejszej kontroli. W sierpniu 1968 r. na temat wychowania obywatelskiego debatowała Rada Ministrów. Zdecydowała rozszerzyć przedmiot o kolejną godzinę oraz wprowadzić dodatki do pensji nauczycieli prowadzących zajęcia z tego przedmiotu. K. Kosiński, *Oficjalne i prywatne...*, s. 146.

²⁰ B. Potyrała, *Szkoła podstawowa w Polsce w latach 1944–1948. Uwarunkowania społeczno-polityczne*, Warszawa 1987, s. 98.

²¹ DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1966, nr 4, poz. 42, Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 26.03.1966 r.

²² AP Koszalin, Prezydium GRN Mścice, 14, Sprawozdanie z realizacji programu wyborczego oraz postulatów przedwyborczych i zgłoszonych w okresie kadencji za lata 1965–1969, k. 53.

²³ Ministerstwo Oświaty i Wychowania, *Rozwój systemu oświaty...*, s. 16.

²⁴ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 11, Protokół sesji GRN w Mścicach z dnia 27.01.1966, k. 26.

Do nietypowej sytuacji doszło w 1963 r. Ze względu na silne mrozy (nawet do -28 stopni Celsjusza zarządzenie Ministerstwa Oświaty lekcje przerywano od 21 stycznia do 26 stycznia oraz od 1 lutego do 9 lutego 1963²⁵. Wiosną nauczyciele dobrowolnie zobowiązali się przeprowadzić dodatkowe lekcje, aby nadrobić powstałe zaległości²⁶.

W dniu 25 września 1965 r. władze oświatowe zatwierdziły statut szkół podstawowych, określający ich cele i zadania, organizację, obowiązki kierownika, rady pedagogicznej, nauczycieli i uczniów. W dokumencie tym zawarto również wytyczne dotyczące działalności organizacji młodzieżowych, komitetów rodzicielskich i opiekuńczych²⁷. W 1966 r. utworzono jednolite Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, jednak już w kwietniu 1972 r. podzielono je na Ministerstwo Oświaty i Wychowania oraz Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Od 1967 r. wychowawców starszych klas zobowiązano do prowadzenia zajęć z preorientacji zawodowej na lekcjach wychowawczych: raz w miesiącu w klasach V–VI i dwa razy w miesiącu dla klas VII–VIII. Dotychczas nakazywano tylko, aby wychowawca wpływał na „kształtowanie się zainteresowań i zamiłowań wychowanków, by skierować je na najważniejsze odcinki budownictwa socjalistycznego”²⁸. Zalecano jednocześnie ścisłą współpracę z Powiatową Poradnią Wychowawczo-Zawodową w Koszalinie²⁹.

Z dniem 30 czerwca 1971 r. likwidacji uległy dotychczasowe szkoły czteroklasowe o jednym nauczycielu w Łabuszu (uczniów przeniesiono do Jamna), Strzeżenicach (do Mielna) i Dobiesławcu (do Mścic). Ta tzw. reorganizacja sieci szkolnej była zgodna z ogólnokrajową tendencją polegającą na zastępowaniu dużej liczby niżej zorganizowanych placówek, mniejszą liczbą wyżej zorganizowanych. Ponieważ natrafiano na opór mieszkańców, starano się ich przekonać na specjalnie zwoływanych zebraniach. Ich pokłosem m.in. był zwrot za bilety miesięczne kupowane na autobusy PKS-u na dojazd do szkoły.

W roku szkolnym 1971/1972 wprowadzono podział roku szkolnego na trzy okresy (do 30.11; 1.12–10.03; od 11.03) zamiast dotychczasowych czterech. W szkole w Mścicach zorganizowano ponownie dożywianie. Od 1972 r. kierowników szkół zastąpili dyrektorzy. Wraz z początkiem roku szkolnego 1972/1973 – nakazano wprowadzenie 3–5 minutowych przerw śródlekcyjnych oraz międzylekcyjnych – między 3 i 4 lekcją oraz 6 i 7 przerwy 30 minutowe. Rozkłady zajęć miały być odtąd odnotowywane w indywidualnych zeszytach przechowywanych w pokoju nauczycielskim, a nie w dziennikach lekcyjnych, a korzystanie z pomocy audiowizualnych odnotowywane w specjalnym zeszycie³⁰.

²⁵ AZSwM, Kronika Szkoły Podstawowej w Mścicach.

²⁶ Ibidem.

²⁷ B. Potyrała, *Szkoła Podstawowa w...*, s. 101–104.

²⁸ DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1954, nr 3, poz. 15, Okólnik nr 2 Ministra Oświaty w sprawie przygotowania młodzieży w szkołach podstawowych do wyboru zawodu.

²⁹ AZSwM, O wyborze zawodu. Wytyczne do pogadarek.

³⁰ Por. Archiwum Zespołu Szkół im. ks. kard. Ignacego Jeża w Tymieniu (dalej: AZSwT), Protokoły rady pedagogicznej Szkoły Podstawowej w Łasinie.

2. Rozwój baza materialnej

Działające na terenie gromady placówki powstawały w pierwszych latach po II wojnie światowej. Znajdowały się w poniemieckich budynkach szkolnych. Wszystkie szkoły na terenie gromady były murowane z czerwonej, palonej cegły, zelektryfikowane, ogrzewane piecami kaflowymi opalanymi torfem i węglem. Okna drewniane tzw. skrzynkowe. Jednak ich stan techniczny był niezadowolający. Nieustannie dokonywano remontów, a mimo to ściany wciąż wymagały odmalowania, dachy remontu, zbutwiałe okna wymiany, przepalone piece przestawienia. Dzieci przebiegały się na szkolnych korytarzach.

W Mielnie szkoła początkowo znajdowała się przy ul. Kościelnej. Pomieszczenia były małe, a sam budynek bardzo zniszczony. Wkrótce udało się szkołę przenieść do obiektu przy ul. Lechitów, gdzie wcześniej były magazyny zbożowe Armii Czerwonej³¹. Był to nieduży 2-izbowy poniemiecki budynek, z przylegającymi mieszkaniami nauczycielskimi. W 1949 r. za 143 508 zł gruntownie wyremontowano go oraz wybudowano wolno stojące ustępy³². Nadal trudne warunki lokalowe uległy chwilowej poprawie po uzyskaniu w połowie lat pięćdziesiątych do prowadzenia zajęć pobliskiego budynku należącego wówczas do Towarzystwa Pomocy Dzieciom³³. Ponieważ nieustannie rosła liczba uczniów, zajęcia odbywały się na trzy zmiany. Ostatnie lekcje kończyły się po godzinie osiemnastej³⁴. Brakowało korytarzy, na przerwy uczniowie wychodzili na podwórkę (nazywanym na wyrost boiskiem). Bawiono się tam w berka, dziewczęta w klasy. Gimnastyka odbywała się najczęściej na podwórku, czasami w nieodległym, przymorskim lesie³⁵.

Największy budynek szkolny na terenie gromady znajdował się w miejscowości Dobre. Dwuskrydłowy, o kształcie dużej litery L. Bezpośrednio po II wojnie światowej znajdowały się w nim 2 izby lekcyjne (48 i 54 m²) i dwa mieszkania dla nauczycieli. Własność szkoły stanowiły ponadto dwa boiska, działka o obszarze 0,5 ha oraz sad owocowy z przewagą jabłoni. Stan budynku musiał być nie najlepszy, gdyż w 1949 r. dokonano gruntownej modernizacji – odmalowano ściany i naprawiono dach³⁶.

³¹ W pracy *Monografia Szkoły Podstawowej w Mielnie*, s. 5 pada data kwiecień 1946 r. Ze wspomnień Krystyny Laseczki (*Tylko Bałtyk szumi jak dawniej*, w: *Tylko Bałtyk szumi jak dawniej ... Wspomnienia i pamiętniki osadników mieleńskich*, red. B. Jakimowicz i H. Kubsch, Mielno 2005, s. 55) wynika raczej kwiecień 1947 r., a ze wspomnień Alicji Andrzejczak (*Życie za szlabanem*, w: *Tylko Bałtyk szumi*, s. 12), że tuż przed 1952 r.

³² AP Koszalin, Gminy wiejskie powiatu koszalińskiego, Gmina Koszalin, 5, Sprawozdanie wójta gminy Koszalin za 1949 r., k. 1.

³³ Obecnie w budynkach tych znajdują się mieszkania nauczycieli.

³⁴ *Monografia Szkoły Podstawowej w Mielnie...*, s. 3. Nową szkołę otworzono w Mielnie dopiero w październiku 1967 r. Dzięki zabiegom kierownik Wiesławy Lorenc i współpracy środowiska, powstała duża nowoczesna szkoła zwana „Tysiąclatką”. Odtąd lekcje odbywały się w dwóch gabinetach i sześciu klaso-pracowniach.

³⁵ *Jubileusz szkoły. Wspomnienia absolwentów. Wspomnienia Adama i Zbigniewa Choińskiego*, „Gazeta Mieleńska” 2006, nr 11, s. 8.

³⁶ AP Koszalin, Gminy wiejskie powiatu koszalińskiego, Gmina Będzino, 5, Sprawozdanie wójta gminy z działalności za czas od 1.01.1949 do 31.12.1949, k. 7.

Niewiele mniejszy budynek szkolny znajdował się w Dobiesławcu. Choć parterowy, to z obszernym poddaszem użytkowym. Jego jedyna izba lekcyjna miała aż 96 m². Obok niej znajdowało się duże mieszkanie nauczycielskie.

W szkole w Mścicach znajdowały się na parterze – dwie typowe izby lekcyjne (o powierzchni 54,45 i 59,40 m², wysokie na 3,20 m), oraz mieszkania nauczycielskie i komórka, na piętrze drugie mieszkanie i strych. Każde z mieszkań składało się z 3 pokoi i kuchni. Ponieważ władze oświatowe zdecydowały się od roku 1950 podnieść stopień organizacyjny szkoły do VI klas (z IV) i zatrudnić trzecią nauczycielkę, ówczesna kierowniczka – Zofia Czajka oddała jeden ze służbowych pokoi (18,33 m²) z przeznaczeniem na izbę lekcyjną. Choć niewielka, pozwoliła na prowadzenie zajęć szkolnych w mniej licznych klasach. Wkrótce jeden z pokoi oddała również nauczycielka Walentyna Cześniowska mieszkająca na piętrze. Powstała nowa izba szkolna o powierzchni 23,03 m². Dzięki ofiarności nauczycielek sytuacja lokalowa szkoły uległa znaczącej, ale chwilowej poprawie, gdyż wraz z rokiem szkolnym 1957/58 zatrudnienie wzrosło do 6 nauczycieli. Na rok szkolny 1964/65 wynajęto salę lekcyjną (24,20 m²) w prywatnym domu w pobliżu szkoły (u pani Cyberny). Po drugiej stronie drogi (dzisiejszej ul. Kościelnej) znajdowało się boisko szkolne o wymiarach 50 na 45 m w kształcie trójkąta, mieszczące boisko do siatkówki oraz ogródek 4 × 30 m do nauki przyrody. Od wschodu, za drewnianym budynkiem gospodarczym (teren dzisiejszej sali gimnastycznej i boiska) znajdowała się działka rolna – 2,5 ha ziemi ornej oraz 0,5 ha łąki, w użytkowaniu kierowniczki szkoły. Na zewnątrz budynku (od strony zachodniej) znajdowały się ubikacje (murowany budynek z 4 otworami w ziemi: dwoma dla chłopców i dwoma dla dziewcząt)³⁷.

W Strzeżeniczy budynek szkoły był niewielki, parterowy z poddaszem, po jednej stronie mieszkanie nauczycielskie, po drugiej duża izba szkolna, z dala od drogi wiodącej przez wieś ze wschodu na zachód, w pobliżu poniemieckiego cmentarza i ruin kościoła. Około 1960 r. powiększono szkołę w Strzeżeniczy do dwóch izb lekcyjnych.

W Łabuszu szkoła to niewielki parterowy budynek, pośrodku wsi, na rozstaju dróg, z jedną salą lekcyjną i ładnym mieszkaniem dwupokojowym z kuchnią. Bez boiska, otynkowany³⁸.

Szkoła w Jamnie istniała początkowo w domu gospodarza Józefa Kędzińskiego, następnie Józefa Wojnackiego, dopiero od 1947 w obecnym budynku³⁹, wówczas dwusalowym (sale długości 7,7 m, szerokości 5,1 i 6,3 m), z przylegającą kancelarią i świetlicą z jadalnią (32 m²) oraz mieszkaniem nauczycielskim⁴⁰. Pod koniec lat pięćdziesiątych zlikwidowano świetlicę oraz mieszkanie nauczycielskie, tworząc z niego 2 dodatkowe izby lekcyjne (28 i 24 m²). W połowie lat sześćdziesiątych na potrzeby pracowni zajęć

³⁷ Wywiad z Haliną Serafin z domu Tobijas, mieszkanką Mścic, przeprowadzony 15.09.2006 przez autora.

³⁸ Wywiad z Karolem Frątczakiem, m.in. nauczycielem i kierownikiem szkół w Łabuszu i Mścicach przeprowadzony 12.06.2010 r. przez autora.

³⁹ E. Cieślak, A. Mroczkowska, *Powiat koszaliński, w: Leksykon oświaty zachodniopomorskiej...*, s. 496–497.

⁴⁰ Archiwum Szkoły Podstawowej nr 22 w Koszalinie – dawnej Szkoły Podstawowej w Jamnie (dalej: ASPnr22), Sprawozdanie z wizytacji szkoły w Jamnie, 1950 r.

praktyczno-technicznych zaadaptowano oddalony o 50 m budynek gospodarczy o powierzchni 42 m. W ten sposób całkowita powierzchnia izb lekcyjnych wzrosła do 235 m². Mimo to musiano wynajmować izbę lekcyjną (38 m²) w budynku oddalonym o 200 metrów⁴¹.

W obejściach budynków szkolnych znajdowały się pompy do czerpania wody pitnej (każda placówka dysponowała zlewem lub miską do mycia rąk) oraz budynki gospodarcze. Największe znajdowały się w Mścicach, mieściły pralnię, piec chlebowy, stodołę i oborę. W Dobrym murowano-drewniana stodoła i chlewik⁴². W Strzeżeniach, Dobiesławcu, Jamnie i Łabuszu były to pojedyncze budynki (w Dobiesławcu bardzo obszerny). Były częściowo murowane z białej i czerwonej cegły, częściowo drewniane. Nic nie wiadomo o zabudowaniach gospodarczych w Mielnie.

Przy każdej ze szkół znajdował się ogród, uprawiany przez kierowników placówek oraz niewielkie (ok. 200 m²) ogródki tzw. doświadczałne, uprawiane przez uczniów. Teren poza szkołą w Dobiesławcu nigdzie nie był ogrodzony.

Zmiany na lepsze zaczęły się od 1958 r. Wtedy to dla uczczenia Tysiąclecia Państwa Polskiego utworzono uchwałą sejmową z 25 lutego 1958 r. Społeczny Fundusz Budowy Szkół i Internatów⁴³, jednocześnie nadając lokalnym radom narodowym większe uprawnienia (ustawą z 25.06.1958 r.), zwłaszcza w zakresie uchwalania i realizacji budżetu. Zaowocowało to na analizowanym terenie kapitalnymi remontami wszystkich szkół (w latach 1958–1961). Wspomniane prace dokonywano ze środków Powiatowej Rady Narodowej w Koszalinie. Według miejscowych radnych wykonywane były jednak niesolidnie, wręcz niechlujnie i ze środków GRN w Mścicach niemal natychmiast zlecano tzw. remonty bieżące, z własnych środków. Ponadto remontowano budynki gospodarcze, które były w tak złym stanie, że często (np. w Dobrym czy Strzeżenicy) groziły zawaleniem. Ponieważ jednak funduszy ciągle brakowało, jeszcze w 1966 r. miejscowi radni podkreślali, że *szkoły naszego terenu są szkołami starymi, wymagającymi ciągłych remontów (luźne tynki, stare dachy, okna itp.). Poza tym na ogół w bardzo oplakany stanie są budynki gospodarcze, zwłaszcza przy wszystkich szkołach wyżej zorganizowanych. Niektóre szkoły naszego terenu pod względem wyglądu estetycznego mają dużo do życzenia – brak elewacji, ogrodzeń, a nawet odpowiednich śmietników, ogrodzeń czy ubikacji*⁴⁴.

⁴¹ Ibidem, Sprawozdania do GUS Szkoły Podstawowej w Jamnie.

⁴² Wywiad z Bronisławą Nowak, mieszkanką Dobrego, przeprowadzony 5.01.2010 r. przez autora.

⁴³ Na budowę szkół Tysiąclecia świadczyły wszelkie grupy społeczne. Nawet młodzież szkolna, pieniądze ze zbiórki makulatury, złomu, runa leśnego, szklanych opakowań, za pracę przy wykopkach itp. niejednokrotnie za namową nauczycieli przekazywała na ten cel. T. Szrubka, *Szkolnictwo koszalińskie...*, s. 42.

⁴⁴ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 11, Protokół sesji GRN w Mścicach z dnia 27.01.1966, k. 18.

Tabela 1. Stan placówek VIII klasowych w gromadzie Mścice (1962–1966)

Liczba uczniów	Liczba uczniów w latach szkolnych					Izby lekcyjne			
	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	używane	typowe	zastępcze	brak
Jamno	134	148	147	148	150	5	2	3	1
Mścice	158	161	164	168	170	4	2	2	2
Dobre	78	83	88	94	100	6	5	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 11, Protokół sesji GRN w Mścicach z dnia 27.01.1966, k. 8.

Sytuacja znacznie poprawiała się w latach 1965–1970, kiedy to nastąpiły modernizacje placówek, zwłaszcza w Mścicach, Dobrym i Jamnie (a także i w Mielnie, choć leżącym wówczas już poza gromadą Mścice). Nie zmodernizowano tylko placówek w Dobiesławcu i Strzeżenicach, ale być może już wtedy znano decyzję o ich likwidacji z dniem 30 czerwca 1971 r.

W Dobrym po modernizacji z 1965 r. kosztem zlikwidowanego mieszkania nauczycielskiego na poddaszu liczbę klas zwiększono do 5 dużych i 1 mniejszej. Na piętrze pozostawiono mieszkanie dla kierownictwa szkoły. Niestety, *budynek w Szkole Podstawowej w Dobrym wg zdania nie tylko prezydium, ale i rzeczoznawców nie odpowiada wymogom szkolnym*⁴⁵. Dlatego podczas generalnego remontu w roku 1967 planowano: *założyć kanalizację i odwodnienie wokół szkoły, ponieważ teren położenia szkoły jest podmokły, natomiast studnia z wodą jest na wyższym poziomie. Ścieki ze studni spływają pod fundament szkoły, tworząc grzyb, [...] założyć centralne ogrzewanie, które będzie osuszać ściany we wszystkich pomieszczeniach, gdyż piece osuszają jedynie klasy. Natomiast korytarze i inne pomieszczenia, które nie są opalane z powodu braku pieców, gdzie brak jest przewodów kominowych, są nadal mokre, co powoduje w dalszym ciągu, mimo zabiegów, rozwój grzyba w budynku, mając z kolei ujemny wpływ na warunki zdrowotne młodzieży oraz stan inwentarza szkoły. [...] dokonać zmiany instalacji elektrycznej, ponieważ obecny stan grozi niebezpieczeństwem. Założyć w klasach linoleum na podłogach oraz boazerię, co stworzy dogodniejsze warunki pracy. Wymalować wszystkie pomieszczenia. Dokonać elewacji budynku. [...] przebudować ścianę wewnętrzną w pomieszczeniu nauczyciela – przystosowując obecne pomieszczenia na rodzinne. Podwyższyć drzwi frontowe w ilości 2 szt. z wykonaniem schodów cementowych. Wybudować nowe ubikacje, gdyż obecne grożą niebezpieczeństwem. Dokonać kapitalnego remontu dachu budynku gospodarczego szkoły. Ogrodzić teren szkoły, ponieważ szkoła mieści się przy skrzyżowaniu dróg, a młodzież narażona jest w każdej chwili na wypadek drogowy*⁴⁶. Niezwykle, że nie tylko planowano, ale i natychmiast zaczęto realizować i to włącznie z budynkiem

⁴⁵ Ibidem, k. 8.

⁴⁶ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 21, Wniosek Komisji Kultury i Oświaty z 19.01.1967, k. 35–36.

gospodarczym⁴⁷. Na czas prac zajęcia szkolne odbywały się od 1 września 1967 r. w pomieszczeniach zastępczych. W 1969 r. kosztem 129 tys. zł udało się wreszcie placówkę ogrodzić – postawiono 550 mb ogrodzenia z siatki⁴⁸. Nie udało się rozwiązać do końca kwestii wilgoci i grzyba w salach lekcyjnych, gdyż jak podkreślano jeszcze w 1969 r. – corocznie wiosną szkołę zalewa woda.

Szkołę w Jamnie ogrodzono w 1967 r., w latach 1968–1969 przeprowadzono gruntowną modernizację. Wybudowano ubikację, odnowiono i odmalowano elewacje, izby lekcyjne, wymieniono okna, przebudowano wewnętrzną, dobudowano pawilon o 3 izbach lekcyjnych (33, 33 i 45 m²) za 800 tys. zł, ogrodzono teren (500 mb płotu wartości 110 tys. zł). Wartość wszystkich robót wraz z wyposażeniem wyniosła 2240 tys. zł⁴⁹. W związku z modernizacją do 16 października 1969 – zajęcia odbywały się w wynajętych izbach u rolników. Boisko szkolne (do piłki nożnej, ręcznej i siatkowej) miało 2400 m².

Warunki lokalowe w Mścicach zaczęły sukcesywnie poprawiać się od 1966 r. Dzięki interwencjom u władz nowego kierownika szkoły, Karola Frątczaka, skanalizowano szkołę, zbudowano dla nauczycieli osobną łazienkę, w dwóch klasach zainstalowano umywalki, wybudowano toaletę dla młodzieży, przedzielono szatnię. Ponadto oddział przedszkolny otrzymał na szkolnym boisku piaskownicę, 2 huštawki, równoważnie ze zjeżdżalnią. Nadal jednak panowała ciasnota. Możliwości adaptacyjne pomieszczeń na izby lekcyjne były wyczerpane. Trzeba było ciągle wynajmować różne pomieszczenia u miejscowych rolników, a mimo to lekcje odbywały się na zmiany aż do godziny 16¹⁵. GRN w Mścicach w 1965 planowała wybudowania nowej szkoły oraz niwelację boiska sportowego. Okazją było opuszczenie mieszkania znajdującego się na parterze budynku szkolnego przez byłą kierowniczkę Zofię Czajkę, która otrzymała do zamieszkania budynek po byłym Przedszkolu Wiejskim w Mścicach. Zatwierdzenie planu budowy nowego budynku za 2,9 miliony zł nastąpiło w 1968 r. Ostatecznie jednak zmieniono decyzję i za 1,6 mln zł ze środków SFBSiI postanowiono wybudować przy starym budynku pawilon o 4 izbach oraz wyremontować dotychczasowy budynek⁵⁰. Jesienią 1969 r. w czynnie społecznym rodzice wraz z uczniami klasy VII szpadłami wykopali fundamenty pod projektowany nowy pawilon. Niestety, nie znaleziono wykonawcy. Dopiero 5 kwietnia 1970 r. prywatny wykonawca Władysław Stawiarz rozpoczął prace. Wykopy pod fundamenty w międzyczasie zapełniły się wodą. Gdy wypompowywano wodę, brzegi osiadły i trzeba było je pogłębiać. Przez to stały się bardzo szerokie (na 2–2,5 metra). Aby nie ponosić dodatkowych kosztów na ich wypełnienie uczniowie zносиły do nich kamienie i złom, które następnie zalano betonem. Tak powstały solidne ławy żel-betonowe. Na nich postawiono szalunki i wylano fundamenty z betonu i gruzu. Wszelkie prace wykonywano

⁴⁷ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 15, Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu przy GRN Mścice za rok 1969, k. 51–53.

⁴⁸ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 14, Sprawozdanie z realizacji planu gospodarczego gromady za 1969 rok oraz omówienie zadań dotyczących rozwoju gromady do roku 1975, k. 226.

⁴⁹ Ibidem; Prezydium GRN w Mścicach, 15, Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu przez GRN Mścice za rok 1969, k. 51–53.

⁵⁰ AP Koszalin, Prezydium GRN Mścice, 14, Sprawozdanie z realizacji programu wyborczego oraz postulatów przedwyborczych i zgłoszonych w okresie kadencji za lata 1965–1969, k. 53.

ręcznie, przy użyciu betoniarki i taczek⁵¹. Prace budowlane spowodowały, że przez cały rok szkolny 1970/71 zajęcia szkolne musiały odbywać się w wynajętym Gromadzkim Domu Kultury. Trzy sale lekcyjne (odgródzone kotarami) urządzono w sali widowiskowej, jedną urządzono w holu i jedną w salce posiedzeń GRN przy GOK-u⁵². Po modernizacji szkoła w Mścicach dysponowała 6 izbami lekcyjnymi (o powierzchni 37, 51, 34, 42, 42, 42 m²), pracownią prac ręcznych (o powierzchni 51 m²), szatnią, sklepikiem szkolnym, pokojem nauczycielskim, kancelarią, holem (na którym mogły odbywać się lekcje wf-u), toaletami. Na piętrze, po podwyższeniu niektórych ścian starej szkoły, powstały cztery mieszkania dla nauczycieli. Ponadto według kronikarskich zapisów jakoś wykonanych prac była niewielka: skrzypiące podłogi, niedomykające się okna, odpadająca kafelki w toaletach, zaciekająca woda, odpadająca z dachu papa. Usterki przez cały rok szkolny musiała usuwać młodzież szkolna z pomocą nauczycieli, gdyż wykonawca nie pokazywał się w szkole, nawet po interwencyjnych artykułach w „Głosie Koszalińskim” i inspekcjach z WRN w Koszalinie. Malowano lamperie, zakładano progi w drzwiach, poprawiano dach. Ogródzono teren szkoły (ustawiono 600 mb paneli siatkowych)⁵³.

W Dobiesławcu w 1967 r. ustawiono bramę wjazdową, a dwa lata później założono centralne ogrzewanie oraz nowe ogrodzenie (400 mb) za kwotę 60 tys. zł⁵⁴.

Niewielka baza materialna współgrała ze skromnym wyposażeniem placówek. Ówczesne ławki szkolne były drewniane, pośrodku z otworem na kałamarz i zagłębieniami na położenie pióra. Dekoracje ścian stanowiły zapewne gazetki ścienne (wycinki z prasy), czarno-białe portrety przywódców, godło⁵⁵. Jednak dzięki zaangażowaniu finansowemu rodziców każda szkoła dysponowała własną biblioteczką. Przykładowo w Mścicach pod koniec 1953 r. na stanie były 2 szafy z 200 książkami⁵⁶. W 1967 r. księgozbiór tej placówki zwiększył się do ponad 2000 pozycji. W Jamnie księgozbiór liczył w 1953 r. liczył 503 tomy, w 1972 roku 1160, w tym 180 dla nauczycieli⁵⁷.

Szczególnym wydarzeniem było otrzymanie w styczniu 1949 r. w odpowiedzi na akcję Ministra Oświaty⁵⁸, radiodbiorników przez szkoły w Dobrym⁵⁹, Jamnie i Miel-

⁵¹ Wspomnienia Romana Skoniecznego spisane przez autora; AZSwM, Kronice Szkoły Podstawowej w Mścicach; T. Skonieczny, *Z dziejów szkolnictwa...*, s. 26.

⁵² AZSwM, Kronika Szkoły Podstawowej w Mścicach.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach, 14, Sprawozdanie z realizacji planu gospodarczego gromady za 1969 rok oraz omówienie zadań dotyczących rozwoju gromady do roku 1975, k. 226.

⁵⁵ Szerzej zob. K. Kosiński, *Oficjalne i prywatne...*, s. 189–193.

⁵⁶ T. Skonieczny, *Z dziejów szkolnictwa...*, s. 24.

⁵⁷ ASPnr22, Sprawozdanie z wizytacji 30.11.1953; Sprawozdanie do GUS Szkoły Podstawowej w Jamnie za rok szkolny 1972–73.

⁵⁸ Już 4 czerwca 1948 r. Minister Oświaty zalecał zbieranie koniecznych funduszy na zaopatrzeniu możliwie największej liczby szkół w radioaparaty i urządzenia głośnikowe. DzUrz. Ministerstwa Oświaty 1948, nr 9, poz. 163, s. 427.

⁵⁹ AP w Koszalinie, Gminy wiejskie powiatu koszalińskiego, Gmina Będzino, 5, Sprawozdanie wójta gminy z działalności za czas od 1.01.1949 do 31.12.1949, k. 7.

nie⁶⁰. W 1957 r. szkołę w Mścicach podłączono do wiejskiego radiowęzła i umieszczono w niej 3 głośniki. Ponadto szkoła otrzymała lampowy odbiornik radiowy. Drugi, „Aga”, pozyskano w 1962 r. z funduszy Komitetu Rodzicielskiego oraz Inspektoratu Oświaty PRN w Koszalinie. Dużym wydarzeniem w latach 60. było otrzymanie wartego 9 tys. zł czarno-białego telewizora marki „Smaragd”. Była to nagroda za występy szkolnego chóru na zjeździe Wojewódzkiego Zarządu Gminnych Spółdzielni, otrzymana od prezesów Powiatowego Zarządu Gminnej Spółdzielni oraz Gminnej Spółdzielni w Koszalinie. Był to drugi telewizor w całej wsi (wcześniej miała go tylko świetlica miejscowego PGR). Na niektóre filmy do szkoły przychodzili mieszkańcy wsi.

Od 1960 r. corocznie powiększa się stan środków dydaktycznych, zwanych wówczas pomocami naukowymi. Zakupuje się preparaty pod mikroskop, fotokopie obrazów o tematyce historycznej (np. „Rejtan”, „Dzwon Zygmunta”), przeźroczca (Indie, Węgry, Starożytny Rzym), plansze Układ nerwowy, Układ krwionośny)⁶¹.

W 1963 r. Gromadzka Rada Narodowa sfinansowała nowe meble do szkół w Jamnie i Mścicach oraz metalowe śmietniczki nożne. W kolejnym roku szkolnym szkoła w Mścicach otrzymała 15 tys. zł, a szkoła w Jamnie 25 tys. zł z Inspektoratu Oświaty w Koszalinie, co pozwoliło wyposażyć je w aparaty filmowe, mikroskopy, rzutniki, episkopy, maszyny do szycia⁶². Wciąż jednak brakowało sprzętu sportowego, nawet materacy czy ławeczek gimnastycznych. Z funduszy Rad Rodziców na placach szkolnych ustawiano huśtawki i równoważnie.

Wraz z wdrożeniem reformy szkolnictwa (utworzeniem klasy VIII) ówczesne Ministerstwo Oświaty i Wychowania od 1 stycznia 1966 r. nakazało utworzenie szkolnych pracowni przedmiotowych. Radni GRN w Mścicach postanowili utworzyć w Jamnie i Dobrym pracownie zajęć praktyczno-technicznych, wykorzystując fakt, że posiadały już część niezbędnego sprzętu. Ponadto od 1962 r. w szkole w Mścicach istniała maleńka pracownia prac ręcznych, utworzona dzięki 8 tys. zł otrzymanym z Inspektoratu Oświaty w Koszalinie, co pozwoliło zakupić dwie nożne maszyny do szycia, a we wszystkich szkołach 7-klasowych pracownie fizyko-chemiczne, jednak z niekompletnym wyposażeniem. Ten fakt wywołał dyskusję nad stanem pomocy naukowych na sesji plenarnej GRN w Mścicach. Dyrektor PGR Dobrym stwierdzał: *nie rozumiem dlaczego są takie małe sumy przeznaczone dla szkół na pomoce szkolne. Po co telewizory w szkołach, jeżeli brak jest pomocy szkolnych. Telewizory nie są potrzebne*. Radna Joanna Rogowska ripostowała: *telewizory powinny być w szkole, bo są nadawane programy szkolne*, a radny Karol Frątczak (kierownik szkoły w Mścicach) zwracał uwagę, że choć na środki dydaktyczne dla szkół potrzeba 280 tys., będzie 15 tys. *Uczymy bo uczymy, lecz często bez pomocy naukowych. Wynika dysproporcja z tego, co ma być, a co jest. Będziemy mieli szalone trudności w uczeniu 8 klasy. Konieczność jest już by dostać pomoce naukowe. ... Remonty – brak*

⁶⁰ AP Koszalin, Gminy wiejskie powiatu koszalińskiego, Gmina Koszalin, 5, Sprawozdanie wójta gminy Koszalin za 1949 r., k. 1.

⁶¹ AZSwM, Księga inwentarzowa Szkoły Podstawowej w Mścicach; ASPnr22, Faktury za pomoce naukowe.

⁶² AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 11, Protokół sesji GRN w Mścicach z dnia 27.01.1966, k. 18.

ustępu w Mścicach [nie buduje się go, bo ma być budowana nowa szkoła]. Uczymy kultury – a właściwie uczymy czego nie wolno robić⁶³.

Wyposażenie szkoły w Mścicach przeszło metamorfozę po rozbudowie z 1970 r. Szkoła wraz z nowymi izbami lekcyjnymi otrzymała komplet wyposażenia, nabywany sukcesywnie jeszcze podczas prac budowlanych: ławki szkolne, szafy na pomoce szkolne (18 szt.), biurko 2-szafkowe, biblioteczkę biurową, stolik okolicznościowy, stolik pod telefon, fotele tapicerowane, tablicę podziału godzin (istnieje do dzisiaj), regały na książki, stojaki do map, stojaki na płyty i czasopisma, preparaty mikroskopowe, gabloty przybliżające różne procesy, globusy uczniowskie, mapy, wyposażenie do nauczania fizyki i zpt, cyrkle, odczynniki chemiczne, stoły do tenisa, raketki. Ponadto od roku szkolnego 1970/71 dzięki pracy rodziców i uczniów szkoła dysponowała już boiskiem o powierzchni 5000 m²: skocznią w dal, bieżnią, boiskami do piłki ręcznej, siatkowej i koszykowej. Wkrótce zrobiono rzutnię do pchnięcia kulą, zakupiono stojaki do skoku wzwyż. W okresie tym zakupiono wreszcie pierwszy sprzęt sportowy: 4 materace gimnastyczne, ławeczki gimnastyczne, kozła, 2 skrzynie, odskocznię, równoważnię, kulę, 2 dyski, 2 liny do przeciągania, piłki lekarskie i inne. Wciąż jednak brakowało sali gimnastycznej⁶⁴.

Środki finansowe ze SFBSiI posłużyły także do znacznego poprawienia warunków mieszkaniowych nauczycieli. Brak mieszkań w szkolnych budynkach w Dobrym (dla 3 nauczycieli) czy w Mścicach (dla 2) zmuszał do wynajmowania ich u osób prywatnych. Były z tym znaczne trudności, gdyż teren gromady był podmiejskim i wolne mieszkania były wynajmowane przez ludzi zatrudnionych w Koszalinie⁶⁵. Ponadto, jak 25 listopada 1967 r. zauważył ówczesny dyrektor PGR Mścice Krośnicki: *wydatki na opłatę za wydzierżawiane mieszkania dla nauczycieli są bardzo duże i należałoby pomyśleć, czy nie opłacałoby się wybudować w Mścicach domu dla nauczycieli. Odciążyłoby to poważnie wydatki budżetowe, a nauczyciele nie byłiby tulaczami po wsi⁶⁶*. Postulat niewątpliwie był słuszny, jednak wówczas nie do zrealizowania. O skali braku funduszy świadczy fakt, że o ile jeszcze w 1968 r. problemem nie do przeskokowania był zakup kuchni gazowej do mieszkania nauczyciela ze Mścic⁶⁷, o tyle w latach 1969–1970 w Jamnie kosztem 448 tys. zł przebudowano dawną plebanię oraz leżący nieopodal domek na 5 mieszkań nauczycieli, w Mścicach prywatna firma budowlana Władysława Stawiarza pobudowała dwa zestawione razem domki typu Mikołajki za 150 tys.⁶⁸ oraz wykonała

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ AZSwM, Księga inwentarzowa Szkoły Podstawowej w Mścicach.

⁶⁵ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 11, Protokół sesji GRN w Mścicach z dnia 27.01.1966, k. 9.

⁶⁶ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 12, Protokół sesji GRN w Mścicach z dnia 25.11.1967, k. 147.

⁶⁷ „Komisja przeprowadziła również kontrolę w mieszkaniu nauczyciela Skoniecznego Romana z Mścic, który mieszka na poddaszu i nie posiada pieca kuchennego. Nie ma możliwości palenia w piecu żelaznym, gdyż wytwarza się wysoka temperatura. Komisja stwierdza, że należałoby zakupić dla ob. Skoniecznego kuchni gazowej...”. AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 21, Sprawozdanie z działalności Komisji Kultury i Oświaty, 29.06.1968, k. 54.

⁶⁸ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 15, Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu przy GRN Mścice za rok 1969, k. 51–53.

ich ogrodzenie (180 mb płotu wartości 50 tys. zł)⁶⁹, w budynku szkoły utworzono 3 duże mieszkania i kawalerkę, w Dobrym zakupiono domek za 200 tys zł⁷⁰. We wszystkich mieszkaniach urządzono łazienki, zainstalowano kuchenki gazowe⁷¹.

3. Nauczyciele

Większość nauczycieli na analizowanym terenie zapewne wywodziła się ze wsi i znalazła się tu za sprawą obowiązujących w latach 1950–1956 nakazów pracy⁷², od 1957 r. bardziej liberalnych skierowań do pracy⁷³. Cieszyli się oni dość dużym poważaniem i autorytetem, gdyż zawód ten (podobnie jak lekarza) wiązał się przecież z najwyższym wykształceniem. Niestety, ale nie nadążały za tym zarobki, gdyż nauczyciele nie pełnili wysokich stanowisk, z kolei ze względu na rangę swego zawodu nie mogli dorabiać w gospodarstwach chłopskich. W odróżnieniu od lokalnych urzędników nie posiadali też własnego pola, gdyż z reguły pochodzili z odległych okolic. Nawet tzw. godzin nadliczbowych, zresztą skromnie opłacanych było niewiele. Nie prowadzili kursów, lekcji prywatnych czy odczytów, bo na wsi ich nie było. Pensje nauczycielskie były jednymi z najniższych w kraju i nie zmieniały się przez wiele lat⁷⁴, a jeszcze obowiązywały ich bezpłatne wakacyjne dyżury w szkole, np. co drugi dzień po 3 godziny dziennie przez dwa tygodnie. Braki mieszkań (domy były już zajęte przez osadników, w budynkach szkolnych najczęściej znajdowało się tylko jedno-dwa mieszkania) oraz ogólnopolskich uregulowań prawnych, normujących prawa i obowiązki również nie przyczyniały się do ustabilizowania kadry, np. stosowano liczne przeniesienia służbowe (na własną prośbę zainteresowanych, bądź z urzędu)⁷⁵. Dlatego wielu, zwłaszcza mężczyzn, często wołało znaleźć zatrudnienie w administracji lokalnej, niż pozostać na dotychczasowej posadzie. Doprowadzało to do dużej rotacji nauczycieli oraz feminizacji zawodu⁷⁶.

Sytuacja taka powodowała liczne problemy, o czym świadczy chociażby zapis kierowniczkii szkoły w Mścicach z lutego 1955 r.: *Ze względu na częste zmiany w gronie*

⁶⁹ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 14, Sprawozdanie z realizacji planu gospodarczego gromady za 1969 rok oraz omówienie zadań dotyczących rozwoju gromady do roku 1975, k. 226.

⁷⁰ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 15, Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu przy GRN Mścice za rok 1969, k. 51–53.

⁷¹ AP Koszalin, Prezydium GRN Mścice, 14, Sprawozdanie z realizacji programu wyborczego oraz postulatów przedwyborczych i zgłoszonych w okresie kadencji za lata 1965–1969, k. 53.

⁷² DzU 1950, nr 10, poz. 106, Ustawa z 7.03.1950 r. o planowanym zatrudnieniu absolwentów średnich szkół zawodowych oraz szkół wyższych.

⁷³ Monitor Polski 1957, nr 27, poz. 183, Uchwała rady Ministrów z 25.03.1957 roku w sprawie zasad zatrudniania absolwentów średnich szkół zawodowych oraz szkół wyższych, za: M. Pietrusiewicz, *Szkolnictwo podstawowe w województwie szczecińskim w latach 1945–1961*, Poznań 1972, s. 52.

⁷⁴ H. Słabek, *Historia społeczna Polski Ludowej (1944–1970)*, Warszawa 1988, s. 583–587.

⁷⁵ Zob.: B. Potyrała, *Nauczyciel i szkoła podstawowa w województwie wrocławskim*, Wrocław 1981, s. 137–140.

⁷⁶ Szerzej zob.: A. Kwilecki, *Rola społeczna nauczyciela...*, s. 78. Por. M. Pietrusiewicz, *Szkolnictwo podstawowe...*, s. 54.

nauczycielskim i brak nauczycieli – wyniki są słabe⁷⁷. Przełomem okazał się tu rok 1956. W dniu 27 kwietnia weszła w życie ustawa o prawach i obowiązkach nauczycieli⁷⁸. Przyczyniła się do względnej stabilizacji kadry nauczycielskiej (zwłaszcza kierownictwa) we wszystkich analizowanych placówkach, choć ze względu na trudności mieszkaniowe, wciąż dochodziło do licznych zmian wśród nauczycieli szkół w Dobrym i w Jamnie.

Wydawało się, że przełomem będzie 1 września 1958 r., kiedy to rozporządzeniem Rady Ministrów wprowadzono obniżkę godzin pracy dla nauczycieli szkół podstawowych z 30 do 26 godzin oraz dodatek za nauczanie w klasach łączonych (odtąd 1 godzina nauki liczona była jako 1,1 godziny), jednak nadal wzrost płac był minimalny. Przykładowo w latach 1966–1971 średnia płaca nauczycieli wzrosła o 15,5%, podczas gdy w całej gospodarce uspołecznionej o 23,7%⁷⁹. W roku 1971 średnia płaca nauczyciela była niższa od średniej krajowej w gospodarce uspołecznionej o 159 zł miesięcznie. Nieznaczną zmianę poprawy warunków płacowych i socjalno-bytowych przyniosła dopiero *Karta praw i obowiązków nauczyciela* z 1972 r.⁸⁰, wprowadzająca podwyżkę od 1 maja. Nauczyciele na posiedzeniach Rad Pedagogicznych żywiłowo dyskutowali na temat nowych uregulowań. Liczyli, że ich niskie zarobki skończą się wraz z etapową (do 1976 r.) regulacją płac i jej uzależnieniem od poziomu wykształcenia⁸¹.

W analizowanym okresie dostrzec można gwałtowny przyrost liczby nauczycieli i coraz większy nacisk na kwalifikacje pedagogiczne, zwłaszcza że zakaz zatrudniania jako nauczycieli osób bez wykształcenia średniego wydano dopiero w 1962 r.⁸² O ile w 1954 r. na terenie gromady istniało 5 szkół podstawowych, w których pracowało 12, najczęściej niewykwalifikowanych nauczycieli, o tyle w roku szkolnym 1964/65 (po zmianach administracyjnych: doszły trzy szkoły, dwie odpadły) 6 szkół podstawowych,

⁷⁷ Archiwum Zespołu Szkół im. Ludzi Morza w Mścicach (dalej: AZSwM), Kronika Szkoły Podstawowej w Mścicach, zapisek z 2.02.1955.

⁷⁸ DzU 1956, nr 12, poz. 63, Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli. Określała m.in. normy prawne regulujące stosunek pracy oraz uprawnienia nauczycieli. Zniesiono możliwość administracyjnego przenoszenia nauczycieli bez ich zgody, B. Potyrała, *Szkoła podstawowa...*, s. 132.

⁷⁹ J. Buczkowski, *Karta praw i obowiązków nauczyciela. Przepisy prawne i komentarze*, Warszawa 1974, s.11.

⁸⁰ DzU 1972, nr 16, poz. 114, Ustawa z dnia 27 kwietnia 1972 r. Karta praw i obowiązków nauczyciela. Ujednoliciła ona obowiązkowy wymiar zajęć dydaktycznych do 26 godzin tygodniowo (oraz 2 godzin kół zainteresowań lub niepłatnych zastępstw), likwidując w ten sposób nadmierne zróżnicowanie zależne do tej pory od wielu różnych czynników. Wprowadziła obowiązkową emeryturę dla nauczycieli: mężczyzn w wieku 60 lat i kobiet w wieku 55 lat. Usankcjonowała przeniesienie z urzędu, ale z zagwarantowaniem odpowiednich warunków. Wprowadzony został fundusz socjalny w wysokości odpisu 2% od funduszu płac. Ustawa zagwarantowała ponadto nauczycielom inne, szczególne uprawnienia, w tym: emerytalne, mieszkaniowe, tytułarne, nagrodowe i inne. Uregulowała system płac, zwłaszcza rozliczania nadgodzin. Zwiększyła też wymagania wobec nauczycieli: ich postawy i jakości pracy. Wprowadziła okresową ocenę pracy, kary dyscyplinarne, warunki rozwiązania stosunku pracy w przypadku rażącego łamania obowiązków. Por. J. Buczkowski, *Karta praw i obowiązków...*, s. 22.

⁸¹ Kronika Szkoły Podstawowej w Mierzejewie, za: http://www.klasaa.net/fusion_pages/index.php?page_id=451.

⁸² DzU, 1962, nr 30, poz. 141, Rozporządzenie Ministra Oświaty z 12.04.1962 r. w sprawie kwalifikacji nauczycieli i wychowawców; M. Pietrusiewicz, *Szkolnictwo podstawowe...*, s. 52. Stanowisko to podtrzymano w 1964 r. (DzU, 1964, nr 6, poz. 55, Zarządzenie Ministra Oświaty z 25.04.1964 r. w sprawie egzaminu kwalifikacyjnego nauczycieli, za: B. Potyrała, *Nauczyciel i szkoła...*, s. 87.

w tym 3 o jednosobowym kierownictwie oraz trzy VII-klasowe. Ogółem zatrudniano 19 nauczycieli, pracujących w 28 oddziałach szkolnych, z tego 12 z przygotowaniem pedagogicznym, 6 po SN, w tym 2 kończących studia pedagogiczne⁸³.

Stosunkowo niewielka liczba wykwalifikowanych kadr oraz pragnienie ideologicznego oddziaływania wymuszały nieustanne ich doskonalenie. W latach 1951–1956 odpowiedzialny za to był Powiatowy Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych w Koszalinie. Działali przy nim instruktorzy międzyszkolnych zespołów metodycznych, zbierających się raz w miesiącu⁸⁴. Na fali odwilży popaździernikowej zlikwidowano je, tworząc powiatowe przedmiotowe ogniska metodyczne w oparciu o wybrane szkoły i pracujących w nich nauczycieli. Spotkania (tzw. konferencje) odbywały się odąd rzadziej (6 razy do roku, na ich czas zawieszano zajęcia szkolne i w związku z tym udział w nich był obowiązkowy). Od 1961 r. ogniska metodyczne skupiały wszystkich nauczycieli⁸⁵. Na analizowanym terenie ich opiekunem był kierownik szkoły w pobliskim Będzinie – Kazimierz Piechowiak. Najczęściej szkolenie rozpoczynała lekcja pokazowa prowadzona przez miejscowego nauczyciela. Następnie wysłuchiowano referatu o zasadach nauczania. Ewentualnie można było zabrać głos w dyskusji. Spotkanie kończyło się wysłuchaniem ogłoszeń oraz spotkaniem towarzyskim, które kończyło się późnym wieczorem. Nauczyciele ponadto brali udział w nadobowiązkowych kurach wakacyjnych i śródrocznych. W sprawie organizacji kolejnych lat szkolnych ważną rolę odgrywały sierpniowe i wiosenne konferencje kierowników szkół⁸⁶.

Ponieważ, pomimo licznych szkoleń ideologicznych, ówczesne władze nie były pewne postawy nauczycieli, dlatego konsekwentnie rozliczały ich z realizacji liczby przeprowadzonych lekcji z poszczególnych przedmiotów. Robiono to okresami szkolnymi (było ich cztery, następnie trzy) i tylko w uzasadnionych przypadkach (udział w wykopkach PGR, epidemia) realizację części zaplanowanych zajęć można było przesunąć na następny okres. Jednocześnie programy były celowo przeładowane treściami. Rządzący mieli nadzieję, że dzięki temu nie będzie czasu na przekazywanie treści „reakcyjnych” – mówiących niepochlebnie o ZSRR czy PZPR.

W roku szkolnym 1964/65 na terenie gromady istniało 6 szkół podstawowych, w tym 3 o jednoosobowym kierownictwie oraz trzy VII-klasowe. Ogółem zatrudniano 19 nauczycieli z tego 12 z przygotowaniem pedagogicznym (6 po liceach pedagogicznych oraz 6 absolwentów dwuletniego studium nauczycielskiego, z tego 2 kontynuujących naukę na studiach pedagogicznych), pracujących w 28 oddziałach szkolnych⁸⁷. Nauczyciele którzy zdobywali tytuły magistra, natychmiast otrzymywali propozycję pracy w szkołach

⁸³ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 10, Sprawozdanie z działalności GRN w Mścicach za okres kadencji, 1.03.1965, k. 28

⁸⁴ W. Wojtyński, *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli w Polsce Ludowej*, w: *Oświata i wychowanie w Polsce Ludowej. Wybrane zagadnienia*, red. W. Okoń, Warszawa, s. 160.

⁸⁵ Ibidem, s. 163.

⁸⁶ Wywiad z Romanem Skoniecznym, nauczycielem szkoły w Mścicach przeprowadzony przez autora; B. Potyrała, *Szkola podstawowa...*, s. 84.

⁸⁷ AP Koszalin, Prezydium GRN w Mścicach 10, Sprawozdanie z działalności GRN w Mścicach za okres kadencji, 1.03.1965, k. 28.

średnich. Przykładowo w 1961 r. wieloletnia nauczycielka Szkoły Podstawowej w Mścicach – Anna Cześniowska, kończąc studia magisterskie natychmiast otrzymała propozycję pracy w Liceum Ogólnokształcącym w Świdwinie. Wszystkich nauczycieli obowiązywało doskonalenie zawodowe. W latach 1951–1956 zajmował się tym Powiatowy Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych w Koszalinie, przy którym działali instruktorzy międzyszkolnych zespołów metodycznych, organizujący raz w miesiącu obowiązkowe szkolenia⁸⁸. Na fali odwilży popaździernikowej zlikwidowano je, tworząc powiatowe przedmiotowe ogniska metodyczne w oparciu o wybrane w terenie szkoły i pracujących w nich nauczycieli. Spotkania (tzw. konferencje) odbywały się 6 razy do roku, w dni wolne od zajęć szkolnych. W 1961 r. ogniska metodyczne skupiały nauczycieli poszczególnych lub pokrewnych przedmiotów nauczania, nauczycieli klas I–IV, klas łączonych⁸⁹. Dla kierowników szkół niezwykle ważne były obowiązkowe tzw. sierpniowe konferencje, na których otrzymywali wytyczne do pracy na poszczególne lata szkolne, a następnie zapoznawali z nimi nauczycieli.

Tabela 2. Nauczyciele zajmujący stanowiska kierownicze w latach 1945–1972

Placówka (okres działalności)	Nazwisko i imię	Okres zajmowania stanowiska
Dobiesławiec (1945/1946 –30.06.1971)	Władysław Piekutowski	1945–1950
	Wanda Lipko	1950
	Janina Grabowska	1950–1951
	Wiktoria Kamieniarz	1951–1971
Dobre (1.09.1946 –30.06.1975)	Elżbieta Piechocka	1946–1947
	Stanisława Jelonek	1947–1948
	Elżbieta Piechocka	1948–1949
	Janina Pater	1949–1953
	J. Romecka	1953–1954
	J. Tymoszuć	1954–1955
	Jadwiga Wojciechowska (z d. Cieszkowska)	1956–1970
	Nodzulski?	1970–1971
	Gabriela Gruszczyka	1971–1975

⁸⁸ W. Wojtyński, *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli w Polsce Ludowej*, w: *Oświata i wychowanie...*, s. 160.

⁸⁹ Ibidem, s. 163.

Jamno (VIII 1945-do dziś, obecnie pod nazwą SP nr 22 w Koszalinie)	Franciszek Kunda	1945–1946
	Maria Hotowy	1946–1947
	Franciszek Kunda	1947–1948
	Izydor Rogowski	1948–31.12.1949
	Hubert Barembruch	1.01.1950–1953
	Edmund Lubocki	1953–1982
Łabusz (ok. 1952 –30.06.1971)	?	1952?–1956
	Karol Frączzak	1956–1961
	Teresa Gałwa	1961–1971
Mścice (VIII 1945 – do dziś)	Zofia Czajka	1945–1966
	Karol Frączzak	1966–1975
Strzeżenice (1.09.1952 –30.06.1971)	Leokadia Zabłocka	1952–1971
Mielno (1945? – do dziś)	Julian Turketti	1945- marzec 1946
	Roman Cyper	marzec 1946–1947
	Alojzy Pojasek	1947–1955
	Alicja Andrzejczak	1955
	Wiesława Lorenc	1955–1970
Unieście (od 1960)	Alicja Duszyńska (po mężu Andrzejczak)	1960–1962

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie archiwaliów, wywiadów i dokumentacji placówek.

Tabela 3. Pierwsi nauczyciele

	1945–46	1946–47	1947–48	1948–49	1949–1950	1950–51	1951–52	1952–53	1953–54
Dobieszawiec	x	Wanda Lipko	Władysław Piekutowski	Władysław Piekutowski od maja Janina Grabowska	Janina Grabowska	Wiktorina Kamieniarz (Skurezyńska)			
	x	Elżbieta Priechocka							
Dobre	x	Stanisława Jelonek	Elżbieta Priechocka	Janina Pater	J. Romecka				
		x	Leontyna Sokolowska						
Jamno	Franciszek Kunda	Maria Hotowy	Franciszek Kunda	Izydor Rogowski	od 1.01.1950 Hubert Barendbruch				
	x	Stanisława Piotrowska	?	Maria Sobolewska	od 1.01.1950 Władysław Sawicki	Edmund Lubocki			
Łabusz								Czesław Kłos	Zofia Sajewska
									?
Mścice		Zofia Czajka (Gergowich)			Zofia Czajka				
					Jerzy Wójcik	Anna Cześnitowska			
									Walenty Boffalo (Korzeniowska)
								x	Wanda Bartosik

Strzeżenice	x				Leokadia Zablocka
Mielno	Julian Turketti (od 1.03.1946 Roman Cyper)	Alojzy Pojasek			
	x	Helena Cyper	Stanisława Jakubowska	Edmund Folda	
	x		Elżbieta Piechocka	?	Czesław Klos
			x		Helena Lunewska
			x		Maria Pojasek
					Alicja Andrzejczak (Duszyńska)
					Alicja Kopyłowska (Kulpianka)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie archiwaliów, wywiadów i dokumentacji placówek.

		Zofia Czajka (Gergowich) od 1945		Halina Nawrot do 1976	
Anna Cześniowska od 1951 do 20.10.1961		Karol Frątczak (od 20.10.1961 do 1975			
Regina Kopczyńska		Regina Kopczyńska		Regina Kopczyńska do 1991	
Walentyna Boffalo (Korzeniowska) od 1952		Barbara Niedźwiedz		Zuzanna Brzeżań	
Regina Kopczyńska		Roman Skonieczny od 1.12.1956 do 1991			
Miejsce	x		Zofia Skonieczna	x	
	X		Irena Rodziewicz do 1988		Ryszard Makuch do 1976
	X		Walentyna Wiśniewska		Wiktorja Kamieniarz do 1.11.1984
		X		Adriana Pyszczek	
		X		Stanisława Sieniawska (Zielńska) do 1998	
		X		Jarosława Jaromowicz	
Strzeżenie	Leokadia Zablocka 1952–1971				x

Źródło: Opracowanie własne na podstawie archiwaliów, wywiadów i dokumentacji placówek

Tabela 5. Nauczyciele szkół przyłączonych do gromady Mściwe z początkiem roku 1960

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Jamno	Edmund Lubocki													
	x		Krystian Biś	Nina Borowik	Bronisław Litwin									
	Emilia Naklicka		Emilia Szybista											
	Stanisław Pawliszyn	Maria Szpynda	Czesława Cholebek	Stefan Maksymiuk										
	Teresa Szatałowicz	x	Każmierkiewicz	Genowefa Litwin	X	Genowefa Litwin								
	X		X		Jadwiga Twarda (od 1970 Glaser)									
	X													
	X													
	Juliusz Glaser													
	Teresa Gahwa													
Łabusz	Karol Frączak		Teresa Gahwa										x	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie archiwaliów, wywiadów i dokumentacji placówek.

Tabela 6. Nauczyciele szkoły w Mielnie, odłączonej od gromady Mścice z początkiem roku 1962

	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62
Mielno	Alojzy Pojasek		Alicja Duszyńska (po mężu Andrzejczak)		Wiesława Lorenc			
	Maria Pojasek				?			
	Alicja Kopyłowska (Kulpianka)							
	Józef Roszak							

Źródło: Opracowanie własne na podstawie archiwaliów, wywiadów i dokumentacji placówek.

Oceniając dorobek szkolnictwa na terenie gromady Mścice, chciałbym oprzeć się na opinii kilkunastu ówczesnych uczniów – dziś statecznych mieszkańców gmin Będzino i Mielno. Uważają oni, że mimo wielu zmian administracyjnych, likwidacji większości placówek, działające wówczas szkoły spełniły swe zadania. Mimo że borykały się z problemami i trudnościami lokalowymi, materialnymi, kadrowymi, były skuteczne pod względem nauczania i wychowania. Ich absolwenci reprezentują dziś wszystkie środowiska zawodowe: są inżynierami, lekarzami, urzędnikami, nauczycielami, rolnikami, przedsiębiorcami, oficerami wszelkich służb mundurowych, robotnikami. Kilku poświęciło się pracy duszpasterskiej i zakonnej. Zdają sobie sprawę, że rozwój szkolnictwa uwarunkowany był sytuacją społeczno-polityczną, a zwłaszcza gospodarczą kraju.

Mimo odgórnych zaleceń w przeważającej swej części nauczyciele opierali się ideologizacji – upolitycznieniu szkoły. Zapewne przyjmowali, że głównym zadaniem nauczyciela jest dobrze przygotować dziecko do życia w trudnym, „dorosłym” świecie i wychowanie go na uczciwego, porządnego człowieka. Ich doświadczenie, rozważa, rady i konkretna pomoc pozwalała rozwiązać niejedną problem mieszkańców analizowanych wsi.

